

sva na vojsko. V noči sva čepela v živi meji in se pogovarjala o tem, kako dolgo bo še trajala vojna.

Streljanje za hrbtom se je le začelo oddaljevati. Pozor! Izkušnja nas uči, da tedaj rado počí spredaj ali pa z boka. Imam pa še dva naboja in nobene bombe. Nikjer nobenega znanega obraza. Vsi pa hitimo k skupnemu cilju. Ura je pol štirih popoldne.

Rok
Arih

Karantanec

(Odlomek)

Poročilo o raziskovanju. Karantancu je Karel zdaj na sledi že več kot desetletje. In zdi se mu včasih vse to paberkovanje po življenju tujega človeka kakor neskončno dolga, utrujajoča tlaka, drugič pa spet, kakor da se je tovrstnega svojega dela lotil šele nedavno. In še to za začetek: misli, da se je zbralo tudi globlje v njegovi, Karlovi zavesti pač toliko vsega, kar je v zvezi z dolgoletnim raziskovanjem življenja in

dela enega izmed imenitnejših karantanskih pisateljev (iz začetka XX. stoletja), da bo prav in pošteno, če bo napisal o svojem delu še poročilo in z njim pojasnil, kako se je vse to začelo, zakaj vse to počne še danes in že toliko let prej; posebej še zato, ker so mu mlajši izobraženci pred leti očitali »ukvarjanje« s Karantancem. Da, UKVARJANJE so poimenovali to njegovo delo in še prav so imeli, če zadevo premislimo z njihove strani. Tudi to navsezadnje opravičuje ali pa navaja na takole poročilo.

Pisateljeva življenjska zgodba kakor tudi iskanje njegovih neznanih stopinj, posmrtno zasledovanje in razkrivanje vsega, kar mu je bilo usojeno, dalje še raziskovanje nastanka njegovih del, pisateljevega sloga in pa zbiranje drugih podatkov, ki so s tem v zvezi, o okoliščinah, ki so lahko vplivale nanj, na njegovo vedenje ali pa vse tisto, kar je poizvedel o njegovih najobčutljivejših in skrivnih vzgibih in pa ravnanjih — vse to se zdi Karlu, čeprav literarnemu zgodovinarju, kar dobra snov za roman. Ne misli pa zdajle najprej napisati dolge razvejane povesti, temveč se bo skušal zadovoljiti s temle poročilom, čeprav, verjemite, v tej snovi ne manjka tudi zanimivih zunanjih zapletov, notranje napetosti v življenjski zgodbi in drugih

primernih sestavin za napet in dober pustolovski — sodoben roman, posebej iz obdobja Karantančevega življenja v tujini (približno četrtnina njegovih let), iz njegovega potepanja in potikanja po skrivnih hodnikih mednarodnih revolucionarjev.

Še Konrad (naj nikogar ne moti, gre za poljubno ime), hudo občutljiv in kritičen fante, je rekel, potem pač, ko je prebral Karlovo spremno besedo k izdaji tistega izmed Karantančevih romanov, ki je kot rokopis prišel največkrat v zgubo: »Res napeta zgodba. Se prebere kot takšna!« Konrad je mislil v resnici tako, čeprav se je malce hudomušno izrazil in Karel mu seveda ni zameril, temveč se je počutil pohvaljenega. »Seveda,« je razlagal potem: »Karantanec je bojda napisal še doma precejšen del od tistega svojega vojnega romana. Potem jo je ucvril pred žandarji s tistimi popisanimi papirji čez hribe. Najbrž si je mislil, da mu to utegne priti še kdaj prav. Že samo ta storija je vredna nekaj. Domnevam, da se je ta 'špeh' papirja na Dunaju še zdebelil. Dal ga je v hrambo v blagajno kina na Ottakringu. Pa so vdrli v njo in odnesli zavoj in ga potem, ko so pogledali, kaj so odnesli, seveda zavrgli: 'Der Teufel soll Ihn holen den Idioten, den Arschloch, den Tepaten der die Papiere-und noch in der windischen Sprach — ojee hierher hinein gegeben hatte . . .'« To je Karlu povedal nekdanji Karantančev sodrug, živel je v tisti čas na Dunaju in čakal na vizo za Sovjetsko zvezo, a Karel ni našel potrdila za to sporočilo nikjer drugod. V svoji znanstveni vestnosti je bil prepričan, da mora podvomiti o njem predvsem še zato, ker se je njegov avtor tudi ukvarjal z umetnostjo (režiser) in ta vrsta pač nima vselej pravega posluha za natančnost in se jim podobne zadeve hote ali nehotе spreminjajo v storije. Bolj resnično se je Karlu zdelo sporočilo v nekem Karantančevem pismu. V njem je zapisal mož, kako mu je policija vzela zdolaj ob jezeru še rokopis, menda štiristo strani.

»Razumljivo, da ga je hotel imeti nazaj. Da ni rad popuščal,« je zatrjeval Karlu Karantančev najmlajši brat. »Pa se mu ni posrečilo pridobiti tistih papirjev. Spet je začel znova. Kakšna tlaka, kaj!« Ko sta tako premlevala usodo prvega ali drugega zgubljenega rokopisa, sta kar naprej hodila v klet, kjer sta si natakala prav posebej bister mošt. — »Tak je videti kakor vino,« je pohvalil pijačo Karel. — »Saj tudi je, to je naše karantansko vino.« Karel ne vé, ali je bil tepkovec ali tovkovec, bila je to resnično čista svetlo rumenkasto se svetlikasta pijača, ki je bila prijetna za pitje, a je rahlo zarezala in kdor ni imel čvrstih prebavnih organov, kakor jih ni imel tudi Karel, ga je nenadoma hudo začrvičilo in Karel je moral za čas in večkrat zapustiti svojega sogovornika. Karantanec pa je vendarle znova napisal svoj vojni roman, zatem kar v arestu, kakor da bi izzival. In odvzeli so mu ga. V tistem času mu je že trda predla, a se je spet izmazal in prišel v Pariz, tja v trinajsti okraj, v ulico imenovano po nekem profesorju Ch. F., kamor se je mnogo let po Karantančevi smrti pripeljal tudi Karel; izstopil je na postaji metroja Place d'Italie.

Odtod je Karantanec terjal svoj rokopis nazaj — pa še izročili so mu ga, nekaj malega, preden so prevzeli deželo v svoje roke nacisti. Šlo je zelo tesno. Odvetnik, Žid, je na srečo predal rokopis nekemu Karantančevemu

človeku, potem so šli tudi z njim. Rokopis je prinesel avtorju konzularni uradnik J. N., ki ga je med potjo prebral in povedal še po toliko letih Karlu: »Vem, da sem se navdušil zanj!« Tega prav zdajle ne bi še zapisal, če ne bi Karel želel podpreti svoje trditve o zanimivosti snovi in hkrati še uporabiti star latinski rek: *Habent sua fata libelli*; ta misel mu je namreč nadvse všeč. Celó Karantancu se je zdela zgodba o romanu romantična — pa se ne bi Karlu, raziskovalcu.

Nekaj te skrivnostnosti, zanimivosti pada kot odsev tudi na Karlovo raziskovanje, saj se pri svojem delu srečuje s pisateljevimi sodobniki in pa z bližnjim, a že nekdanjim svetom, minulim časom, v katerem je še sam postopal kot kratkohlačnik, bosopetec po domačem mestecu skupaj s svojim tedaj neločljivim prijateljem Nantom: in kako imenitno je bilo v poletju teptati po cestnem prahu in pa kar mimogrede sta naredila prave oblake (takrat seveda še ni bila glavna ulica tlakovana in pa vzdolž nje je stalo nekaj vodnjakov, pri katerih sta si sprala prah z nog, preden sta se spet prikazala doma).

Kot to Karel zapisuje, se mu zdi, da je tisti čas šele pravkar za njim, čudi se, kako vse to nenadoma oživlja v njegovem spominu, čeprav vé; vse je že davno mimo. Kraj pa, kjer se je Karel rodil — Stari Gradec (zemljepisno in zgodovinarsko povedano leži na karantanski meji), je Karantanec med dvajsetim in tridesetim letom dostikrat obiskoval. Po navadi se je ustavil pri trafikantu P., invalidu iz prve svetovne vojne, ki je preživel dneve v lokalu nekje na sredi mesta.

Tja sta prišla kdaj kupit z Nantom pasje bombice. Seveda ju niso zanimali kupovalci cigaret, na primer čakati mož, ki se je oglašal včasih v trafiki.

Takrat še nihče ni vedel kaj posebnega o Karantancu in niti ni bil nanj pozoren, razen žandarjev morebiti.

Ko je Karel to zapisal v poročilu, se je zdrznil. Popoln prazen prostor je zazijal pred njim. Trafikant je umrl pred dobrim letom. Zamudil ga je. Svoj spomin je odnesel v grob, spomin na skupno vojskovanje s Karantancem v prvi svetovni vojni zdolaj na Krasu, kjer je trafikant zgubil nogo. In še pred leti je povabil Karla na svoj dom! Pa tudi pomnjenje na Karantančeve obiske v Karlovem rojstnem kraju, v Starem Gradcu, in sestanke nekdanjih revolucionarjev je tako šlo z moževo smrtjo v zgubo; vsaj kakšen drobec bi tako zvedel. Če nič drugega, bi se P. dobro odhrkal in rekel: »Hm, to so bili časi, spodaj na Krasu!« Ali pa: »Najmanj enkrat na teden se je oglasil v mestu in hodil je peš semkaj z one strani in se je po navadi odpeljal z večernim vlakom domov.« (Zdaj se ne bi mogel več, lokalno progo so opustili in razdrli kot nerentabilno, se domisli Karel.)

Bolj pa ko rine pri pisanju svojega poročila skozi plasti znanega in se ustavlja dostikrat slabotno po praznih in zaprašenih prostorih pravkar minulega obdobja, bolj se večajo tudi njegove zadrege. Ne bi namreč hotel, da bi se mu zapisalo kaj narobe. Skoraj na koncu izdaje zbranih spisov je že, a za nekaj sporočil, pravih drobcev iz pisateljevega življenja še zmeraj ne vé, kam in kaj bi z njimi — z anekdotami na primer. Kam s polovičnimi

resnicami? Kako predstaviti vse tisto, kar izhaja iz bolj stvarnega zaledja, pa nasprotuje doslej znanemu? Kako z nesimpatičnimi značajskimi potezami velikega ustvarjalca, saj so le-te v majhnih deželah pač tabu (v širših prostorih je to seveda drugače, veličino osebnosti sicer tudi merijo na vatle zaradi prostranosti in številnosti pa to ni toliko v spotiko). Mnoga sporočila o pisatelju — večino je pridobil iz druge roke — so pravzaprav zbirka domnev in so zato tudi vprašljiva. Naposled so znane še pisateljeve stiske, a so motivi bolj ali manj zastrti. Naj Karel vse, kar vé, tudi tisto o njegovi omaganosti v zadnjem času, združi v eno samo pripoved — biografijo, monografijo, roman o pisatelju ali sporočilo o svojem doživetju snovi ali pa v stvaren in pa suhoparen protokol o svojem raziskovanju?

Zdravnik zdaj ne prihaja več na obisk. Je to star Karlov prijatelj — še iz študentovskih let in eden tistih študentov, bivših vojakov, partizanov, ki so se po petinštiridesetem letu spet usedli v šolske klopi že kot možje. Vsaj tako so mislili o sebi in tudi bilo je tako, če bi upoštevali leta in vse drugo, kar so že prej preživeli. Pa še neke vrste družinski zdravnik je bil, takle iz prijateljstva.

Zunaj pada vztrajen, naveličan, droben jesenski dež in Karel se žalostno včasih zastrmi skozi okno. Oktober je ves močvirnat in pa poti so vse močno posute z listjem, a barve listavcev v oblačnih dneh ne pridejo prav do veljave. Posijalo naj bi sonce, potem bi človek že lahko zaznaval odtenke rumene, oker in rjave in vseh drugih barv. Karel bi raje potrpel znova še z julijsko ali avgustovsko vročino, kakor pa brodil po nastlanem mokrem listju.

Zdajle, ko sedi pri pisalnem stroju, bi pa bil že čas, da bi se oglasil kakor zmeraj: v ponedeljek ali sredo in pa tudi ob sobotah (vendar tedaj dopoldne). Čeprav je otroški zdravnik, bi D. vstopil tako mimogrede, da bi poklepetal ali pa izmeril Karlu pritisk. Oglasil bi se, ko bi že obšel vse svoje male paciente tod okoli. Pod oknom visokopritličnega stanovanja, kjer je Karel doma, in temu pravi: na dnu stolpičnega satovja, bi zaklical: »Halo, profesor, ali ustvarjaš?«

Karel bi vstal od strojčka in godrnjal: »Pišem, seveda pišem.« Odprl bi zunanja vrata in rekel: »Doktor, ne zmerjaj poštenih občanov.«

»Karantanca?« bi še vprašal zdravnik in bi odložil dežnik in torbo.

Vendar se to več ne pripeti. Zdravnik nič več ne zakliče. Ne zaviha svojih ustnic nezaupljivo in ne reče: »Povem pa ti, da dosti zahtevaš od nas, svojih bralcev. Preveč pričakuješ, fant. Še sam moram prav počasi prebirati takšno prozo, pa sem marsičesa navajen.«

Odslej molči in strmi, ne da bi kaj živahnega rekel:

Karlu pove sin, in to zelo nerazločno in nerazumljivo: »Telefonirali so... Ali imaš še kakšnega prijatelja z istim imenom?« vprašuje.

A Karel nima prijatelja in bližnjega znanca z istim imenom, da bi ga zdajle zamenjal in prepustil smrti, da bi nenadno umrl namesto prijatelja zdravnika D.

Še mnogo kasneje ga takšnega dne pričakuje in posluša, ko govori: »Pusti literaturo. Napiši kaj na primer o naslovih, o njihovem pridobivanju, o tem, kako so postali naslovi res pomembnejši od ljudi, od pacienta, ki je

zapuščen, medtem pa se njegov zdravnik pripravlja in piše, kar naj bi bilo besedilo za znanstveni naslov...»

Tak je pač bil s svojo torbico, z merjenjem pritiska in s svojimi prijateljčki, otroškimi pacienti, to vé Karel zdaj natančno.

In žena zajoče ob nenavadnem sporočilu, ker je utrujena od vsega, kar se dogaja in z njo še Karel in stojita takšna, postarana, na sredi sobe, da mladi sin najprej odide, se spet vrne in reče: »Nisem vedel, kako naj vama to novico povem.« (Seveda pa vse to ravno ne spada v pričujoče poročilo. Karel si je to zapisal le na rob — in če se je znašlo v besedilu, le zaradi tega, ker se od spomina ni mogoče vselej ločiti.)

O tipkanju. Nekaj pa se je Karlu tudi še pripetilo. Tole nadaljevanje piše v posebnih okoliščinah. Res ima že od nekdaj težave z začetkom, tudi s pretipkavanjem besedil na čisto. A da bi se mu vselej besedilo pripovedi tako samo spreminjalo kakor tokrat... To pa še ne. Napisal je za celo kopico začetkov svojega poročila. In ko jih prebira, se počuti nevšečno. Sam spet rine na planjo in bojazen, strah postajata tokrat večja kot kdaj prej.

Za kakšen dan opusti prepisovanje na čisto, prvih petdeset strani, potem spet vse to prebere, črta in se ob tem domisli, kako je ravnal Karantanec, kar je seveda važnejše.

Po vojni je sleherno dopoldne sedal k strojčku, imel je velik, star pisalni stroj, menda angleški, in je tipkal zmeraj dopoldne v svoji delovni sobi, tam, kjer so kasneje nekaj časa imeli spominsko sobo. Že dolgo ni pisal s peresom. Nekdo je Karlu povedal, da je bil sedeminštiridesetega na obisku zgoraj Na vrhu. Ko je tistikrat Karantancu — ki je bil poslanec, pa kdo ve še kakšen odbornik in predsednik skupnosti za elektrifikacijo vasi — obiskovalec pretrgal pisateljsko delo, je prenehal svojo štorijo na sredi stavka.

V kuhinji so se potem pogovarjali več kot uro o izkopih jam za drogove pri električni napeljavi in o tem, da primanjkuje pri gradnji zadružnega doma opeka; Karantanec pa je še dvakrat stopil v klet po mošt, s katerim so zalivali pogovor.

»In pomisli, kaj se je zgodilo, ko so kmetje odšli. Nadaljeval je s tipkanjem natančno tam, kjer je prenehal. Od polovice stavka naprej — in kako mu je to steklo,« je sklenil svoje razlaganje tisti Nekdo.

Karel mu ni prav verjel. Kasneje, ko je pregledoval pisateljeve rokopise in tipkopise, je skušal najti potrdilo za svoje dvome ali pa za tisto, kar mu je povedal Nekdo (čeprav želi biti v poročilu vseskozi dokumentaričen, se žal ne more več domisliti njegovega imena. Sleherne malenkosti in podrobnosti pa si na začetku svojega zanimanja za Karantanca tudi ni zapisoval).

Naletel je tudi še na Karantančevo izjavo o tem, da mu besedilo pač poteče in teče iz peresa, iz pisalnega stroja, a to izjavo so najbrž časniki prikrojili.

Njegova besedila si je natančneje ogledoval, opravljal je tudi tekstno kritiko in analiziral mnoge Karantančeve rokopise in tipkopise, pravzaprav je pregledoval vse, kar je mož napisal in če se je seveda ohranilo. In res so bila besedila napisana tekoče, z redkimi pisateljevimi popravki in le tu in tam je kakšen odstavek ponovil ali celo nekajkrat napisal. V enem izmed

romanov je naletel celo na poglavje, v katerem je Karantanec želel opisati politično dogajanje s prisposodob — v treh različnih zapisih.

Tedaj se je tudi njemu kdaj zapletlo, zataknilo in zapisalo vsakokrat drugače, je olajšano pomislil raziskovalec Karel. Morebiti pa se prav njemu, Karlu, zdajle zapisuje v strojčku vsakokrat drugače za kazen? To bi držalo, če bi bil Karel vraževeren. Da, za kazen, ker je o nekem plodovitem, sodobnem pisatelju zlobno (najbrž iz nevoščljivosti) pripominjal, ob novici, da je ta spet napisal nov roman, novo delo: »Natipkal, natipkal, je treba reči, kajti on ne piše, temveč tipka...«

O policijskih arhivih in Karantanecu. Kolikor je Karel lahko presojal zdajle še po desetih zvezkih Karantančevih zbranih spisov — so Karantanca najprej spregledali — neke vrste vremenarji, ki se ukvarjajo — ne s spreminjanjem vremena, temveč s presojo vrednosti pisateljevih spisov (tudi Karel se je po svoji izobrazbi prišteval mednje). Pri slehernem narodu si upravičeno ali ne prisvojijo, pridobe položaje in si vzamejo kdaj celo v zakup to pravico — in to v vsakem obdobju in že od zmeraj je tako, da kot neke vrste nujno potrebni posredniki, pismouki, razlagalci del ali umetniških vrednot edini pravilno vrednotijo npr. pisatelja in njegovo delo. Lahko se najprej zmotijo, kakor je bilo pri Karantanecu, da lahko kasneje vsaj kdo izmed njih popravi napako.

Začuda pa je Karantanec naposled le požel tu in tam kakšno pohvalo, a ostal še naprej neke vrste outsider v domači literaturi: narobe da bi bilo, če bi postal merilo za druge...

Največ so se z njim ukvarjale še policije raznih držav. In tako pridejo Karlu prav ohranjeni policijski dosjeji s sporočili o pisateljevem življenju v tujini, o njegovem potikanju od jugovzhoda do severozahoda evropske celine: žal so se tudi pri teh zbiralcih ohranili le drobci. Potruditi se bo moral, da bo dobil vsaj nekaj od tega na pogled.

Seveda pa so policijo zanimali drugi podatki kakor literarnega zgodovinarja Karla. Je pač tako, da se policijski uradniki in špiclji pri svoji službi ne morejo poglobljati v estetska in druga načelna vprašanja pisateljskih del, ker jih priganja čas in so sploh naravnani po svoje. Namen njihove službe namreč terja, da poizvedujejo o bolj prozaičnih vzgibih ustvarjalčevega življenja (kakšna je njegova politična usmerjenost in dejavnost, kakšen njegov odnos do države — pozitiven ali negativen, je morebiti povezan s kakšno mednarodno prevratno organizacijo, deloma je pomembna tudi njegova idejna usmeritev, dalje eksistenčne razmere, tudi še moralna faktura, nagnjenost k navadnim človeškim slabostim). Skratka, policijo so v Karantančevem primeru zanimali samo fragmenti iz njegovega življenja.* In če se naposled ne zgodi kaj posebnega, sklenejo po navadi omenjene raziskovalne organizacije s pisateljevo smrtjo njegov dosje. Naj se bralci ali literarni zgodovi-

* Nevšečnemu pisatelju in njegovemu spisu se lahko nenadoma, a marsikaj pripeti. Neznanec posreduje pri založniku in ta zgubi veselje, da bi delo še izdal; zgubi se lahko rokopis. Bolj staromodno je, če očitajo avtorju pač nemoralo; lahko pa pride navzkriž še z marsičim, kar ima v času, ko bi rad napisano natisnil — najpomembnejšo veljavo in zato tudi besedo pri presoji del; primerov ne manjka.

narji ob njih delih že razvnemajo ali ne, zanimanje za pisateljem je prešlo dokončno v njihovo okrožje — bralcev, literarne kritike in zgodovine (so sicer izjeme tudi še dandanes).

V tem so — poenostavljeno in zato tudi malce pretirano povedano — razlike med literarnozgodovinskim raziskovalcem in policijskim slednikom ali preiskovalcem. Tako si je vsaj to preprosto razlagal Karel in tolažil sam sebe, predvsem tedaj, ko je zabredel v najožje zaupne okoliše pisateljevega življenja ali se srečal z izjavami, ki so spreminjale njegovo ustaljeno, v mit izoblikovano podobo. Nekaj podobnih podatkov, najdb ali pač, kar bi pomenilo v tem sklopu preostro novino, je hranil še naprej na svojih listkih, v spominu, v zasebnosti in si hkrati kot raziskovalec celo očital, kako oportunistično ravna in se obnaša. Tudi vse to ga je navajalo na zapis poročila o lastnem raziskovanju.

Seveda pa se je sčasoma nabralo pri njem dosti gradiva (tiralic, poročil policijskih agentov, zapisnikov zasliševanj, celo posnetkov iz policijskih fototek ali pisateljevih legitimacij); vse to mu je bilo v pomoč, ko je skušal obnoviti pisateljevo zunanjo življenjsko pot.

Zgodilo se je tudi, da je bila kdaj Karlova bera iz označenih virov prav borna. V upravnem arhivu v nekdanji cesarski prestolnici ni našel tistega, kar bi po njegovi študijski pripravi (po Karantančevih sporočilih v pis-mih in celo reportažah) tam morali hraniti, čeprav so se tamkajšnje policijske in sodne oblasti po tridesetih letih precej ukvarjale s Karantancem in dvakrat neposredno poskrbele za njegovo bivališče in prehrano v eni izmed dežel in pa v glavnem mestu, ne da bi omenjali morebiti kakšnih prenočitev na obmejnih žandarmerijskih postajah. Čudno?

Čisto praznih rok pa vendarle ni odšel domov. Kot je znano, se je Karantančevo evropsko popotovanje začelo z begom čez bližnjo, severno mejo. V upravnem arhivu pa je Karel našel zaupno sporočilo (Streng vertraulich!) o tem dogodku. Neznanec je sporočil z onstran meje 3. junija 1930, da je mož pobegnil pred aretacijo in z njim še dva druga komunista. Karantanca omenjajo v poročilu vseskozi na prvem mestu, tako po obvestilu deželnega policijskega sekretariata zvezni direkciji, ki se seveda precej razlikuje od Karantančevega opisa, kako je hodil takrat ob mejnih plotovih.

Policiji iz sosedne države na severu omenjajo najprej aretacije komunistov v najbolj jugovzhodni karantanski dolini, onstran državne meje. Navajajo Karantančevo rojstno letnico, rojstni kraj (Na Vrhu), tudi imeni in priimka staršev; njegovo državljanstvo, kot njegov poklic: zasebni uradnik, bivališče: Dobrije. Pobegli po tem sporočilu zna slovenski, nemški in italijanski jezik in je visok 171 cm, ima ovalen obraz in pa normalen nos in usta. Na levi zgornji čeljusti ima zlat zob in na kazalcu leve roke majhno brazgotino. Omenjajo, da nimajo navodila za aretacijo, na kar po opozorili še pred časom, in dodajajo, da je imenovani odtujil svojemu delodajalcu določeno vsoto denarja. (Kakšno nesramno podtikanje, je pomislil raziskovalec!) Akt je podpisal vodja urada neki dr. O. (Za ta preslikani dokument se je Karel lepo zahvalil arhivarju upravnega arhiva, dvornemu svetniku dr. N.)

Nepopolno desetletje (1939) zatem je po svoji skrivni vrnitvi v domovino opisal svoj odhod od doma tudi Karantanec — v reportaži, bogati liričnih utrinkov in polni zapažanj s poti, ki jih po navadi popotnik ne opazi, ne zaznava; dvignil, potisnil je majhne stvari daleč naprej, jih močneje občrtal in zarisal: črko m v besedi majsko jutro je obrisal kakor kaligraf z roso na planinski travi; z možem, ki hitro stopa po mejnem svetu, se za hip ustavi, naguba čelo, se zagleda nazaj, a misli bolj naprej, čeprav vé, kako zdolaj nekje oprtana sopihata žandarja z bajonetom na puški. Skratka, napisal je tako, da se bralec začudi, celo bralec, ki bi skoraj vsak dan stopal po istih stezah. In še res je tako, s tem se lahko prepričamo, če spet vzamemo v roko njegov potopis in stopimo z njim mimo vasi, globač, dolin in grap, gradov s spomini na gospoda in tlačana. In ko se na vrhu visokogorske državne planote v poznem vigrednem jutru razgledamo počez, vidimo, da so kotline in doline zalite z mlečno meglo in nizkimi oblaki, potopljene spodaj pod nami.

V enem zalivu v območju potopljenega sveta je bil rojen Karantanec, severno od gore in na drugi strani v takšnem, zdajle meglenem jezercu Karel.

To naju zbližuje, je pomislil tudi zdaj in nadaljeval s pisanjem: Karantanec je prešel z ljubečim pogledom vse gore in doline in jezera, napolnjena z meglo in nizkimi oblaki, in prisluhnil pogovoru pastirca in pastirice, ki sta se oglašala drug drugemu vsak s svoje grape, s svoje strani meje (državne), a vendarle s pravim pastoralnim sozvočjem.

Kako puščobno in neprimerljivo s Karantančevo reportažo je sporočilo policijskega uradnika, a je prav to spremljalo pisatelja v tujini, je pomislil Karel in si rekel:

Za uvod v svoje poročilo o raziskovanju bo prav, če bo vsaj označil, kako je prišel do svojega raziskovanja, saj ni na kaj takšnega pomislil niti takrat, ko je že končeval svoj študij književnosti in ko je profesorica, hkrati urednica pisatelju — Karantancu posvečenega zbornika odbrala za natis tudi nekaj odlomkov iz njegove diplomske naloge. S tem je tudi on, Karel, prišel v skupino študentov, ki jih je profesorica dr. Neda N. v uvodni besedi zbornika označila kot znanstvene začetnike.

Karantanija 45. Naj se je zgodilo zatem karkoli, najprej ob koncu vojne Karel še pomislil ni na študij književnosti ali na kaj podobnega; opravili smo svoje, si je rekel in kmalu bom spet nadaljeval svojo medicino. Nikakor ni pomislil, da bi si o tistih dneh, ko je »izbruhnila« svoboda, kakor je imel navado reči njegov prijatelj zdravnik, kaj zapisoval. Zdajle, ko to piše, je vse že zastrto z neke vrste mrežico; spominska podoba tistih dni je videti precej romanizirana. Očistiti bi bilo treba ta njen svojevrsten starinski lesk, do katerega prihaja, ker gre pač za precejšnjo minuloost od takratnih dni. Kako naj bi vedel, da se bo namesto z zdravilstvom ukvarjal dolga leta z raziskovanjem življenja in njegovih napisanih del, del enega samega, pa četudi nadpovprečno nadarjenega človeka, z literarnozgodovinskim in kritičnim pregledovanjem Karantančevih spisov. Naposled z vsem tistim, kar se bo še kasneje dogajalo v osrednjem delu Karantanije onstran meje, on-

stran od kraja, Starega Gradca, kjer je bil sam rojen in doma, pa naj bi imel ta kraj že kakršnokoli ime in bi ga šteli med kraje katerekoli že dežele ali pokrajine.

Seveda ni vedel, da se je v tistih dneh ob polomu velikega rajha peljal čez severni rob dežele, skozi glavno deželno mesto — iz taborišča Mauthausen tudi Karantanec.

Sedel je v džipu menda še z enim svojim taboriščnim kolegom, in če je beseda nanesla, da je pisatelj, je vsakomur zatrjeval, da ne bo več pisal, da človek ni človek, temveč žival. Nekako tako je kasneje pripovedoval Karlu takratni šofer džipa. »Kakor da prebira žalostni del rožnega venca: Ne bom več pisal, je rekel: čuden človek tisti pisatelj, ves upadel, pregan... tak pač, kakršni so bili vsi, strah, pravi strah, vam rečem.« (To si je Karel zapisal mnogo let kasneje, a šofer džipa se tudi ni mogel ničesar več spomniti.) Najbrž je prešel Karantanijo tistega dne, preden so se umaknile na staro mejo naše enote. Vse je hitelo in je bilo narobe.

Mogoče je v tem ključ za mojo spremenjeno pot, je včasih premišljeval Karel in si iskal pojasnilo v občasnih omrtvičenih počutjih; vsak si pač po najbližji poti poišče opravičilo ob morebitni zagati in se po svoje opravičuje sebi in drugim, četudi dostikrat ne ve, zakaj sploh to počne. Zakaj se je Karlovo bivanje v Karantaniji zavleklo tudi še potem, ko je vojska že odšla iz dežele? Kadarkoli se srečuje v kakršnikoli obliki s spomini iz tistih let, zdajle po tridesetih letih še posebej, na malem zaslonu ob filmih iz tistega časa, ki kažejo, kako korakajo partizani v mesta in jih ob koncu vojne pozdravljajo veseli ljudje s cvetjem — se domisli Karantanije.

Seveda je bilo na slovenskem podeželju tudi nekaj cvetja, zastav, veselih obrazov, a je prešel takrat tudi trge z molčečimi hišami zastrtih oken in zato bo še naprej prikrival te nekdanje podobe, spomin na povsem določeno osamljenost, celo njegovo, zmagovalčevo, za kakšen hip seveda, čeprav je tiste dni prevozil mnoge vasi in govoril kar najprej o svobodi in še enkrat pa dvakrat in trikrat — in o svobodi na kvadrat in še in še, da bi bilo zagotovljeno pravici, da bi se ljudje, Karantanci nečesa bolj zavedali. In zdi se mu, da so tudi sami kar naprej tiste čase ponavljali za njim in seveda za drugimi partizani to čudno besedo *svoboda* in kar zbal se je, da se beseda ne bi obrabila in porabila, če jo bodo ljudje preveč pogosto uporabljali. Povsod pa so ga sprejemali tiste prve dni v svobodi dobročudno, a kakor nekdanji katoliki lutrskega pridigarja. Ljudje so bili prijazni in želeli so tudi še kaj podariti. Od nekod so zato privlekli nekakšen plakat, ki da so ga včasih, še ni dolgo od tistega časa, nabijali povsodi na vsako hišo. Na plakatu je bilo v čvrsti zeleni barvi natisnjeno: Kärntner spriht deutsch. Napis je poznal in njihovo ravnanje in pozornost pa sta se mu zdeli otroški. Zakaj so to sploh še prinesli na dan, a to sploh še kdo prebere. Da jih ne bi užalil, je plakat le vzel, se zahvalil zanj in rekel, da ga bo poslal v glavno mesto, da ga spravijo v muzej; to se jim je dobro zdelo; res jim je bilo všeč. Zanje, ki so se toliko let o tem nasilnem in zapovedovalnem napisu počutili kakor na pol nemi pač, le šepetalci celo v lastnih domovih — je seveda bilo drugače. Ko so spet pogledali čudni napis, so začeli nenadoma spet šepetati v

svojem domačem narečju, tako, da jih Karel najprej sploh ni več razumel — zaradi narečja pač in zaradi šepeta. Tedaj jim je rekel: »Zapojmo! Smo ali nismo!« Plašno so ga nekateri izmed njih pogledali, potem pa so zapeli in prepevali kasno v noč, dolgovezne, otožne pesmi, ki so jih peli še bolj otožno in hudo čustveno — kakor da bi peli korale iz gotskih časov. To tuje ozračje je pretrgal sam s svojimi tovariši s kakšno partizansko pesmijo z napol hibridom njihove ljudske pesmi in partizanskega besedila, s hitrejšim ritmom in živahnostjo in pa udarnostjo. Tako je skušal pregnati dotlej neznano osamelost, ki je včasih prevzemala tudi njega, čeprav ni bil Karantanec.

Iz deželnega mesta so ga tistikrat v prvih dneh po končani vojni poslali v zahodni del dežele, kjer je že partizanal in so ga ljudje poznali. Pomagal naj bi jim pri vzpostavljanju lokalne oblasti, pri prevzemanju občinske uprave in drugem. Pokrajinski odbor mu je dodelil avto in šoferja Vinka. Odpeljala sta se po najbližji cesti navzdol k reki D., ob njej navzgor bi nadaljevala na zahod. Ko pa sta prišla na strmino pri gradu Humberk, kjer se potem cesta v vijugah spusti navzdol k reki, sta zagledala mnogo britanskih tankov, džipov tudi topov — oklopno enoto. Iz tankovskih kupol so moleli tommyji* in se razgledovali po dolini. Spodaj, daleč tja v eno izmed dolin pod goro pri trgu B. in še naprej ob drugi cestni veji, ki pelje k prelazu navzgor, je bilo slišati regljanje strojnic, prasket drugega strelnega orožja. udarce minometov — nastopal je cel orkester lahkega orožja; majhni dimčki od eksplozij so se prikazovali po vsem širnem pobočju mejnega pogorja — in daleč po vsej dolini. Tu zgoraj pa je bil mir in tommyji so še naprej štrleli iz tankov in kadili pipe ali svoje posladkane cigarete; z začudenimi dolgimi obrazi, skoraj otopeli so pogledali na Karla in Vinka. Ustavil ju je kurir JA in jima povedal, da ne moreta v dolino: »Spodaj se tolčejo naši z belimi, z esesovci, ustaši, četniki in vrag vé še s kom vse. Sem hočejo izdajalci, k temle«, je namignil in pokazal na Britance. »Ubili so nam komisarja in njegovega pomočnika, menda sta bila doma tam na vzhodu, Karantanca, a tista z naše strani. Korajžna fanta, preveč zaupljiva. Sranje! Šla sta v njihov štab, pa so ju, matilda ju je, sranje. Rekli so, da se bodo predali, banda prekleta. Potem, ko se nista vrnila, se je začelo. Tele, ki so tu zgoraj, malike, smo zaprosili, pa se ne zganejo. Sranje. Poslali smo po naše tanke. To je vaša stvar, pravijo, vaš obračun na vaš račun. Faking, faking, samo psujejo, če jih ogovoriš. Jaz jih že ne bom več. In zdaj čakamo. Ne moreta to, razumeta...« Karlu se je zdelo, da se britanski tankisti posmehujejo prav njemu ali pa kurirju. »Faking, faking, samo to jih je, teh hudičev in tiste njihove cigarete smrdijo po parfemu.« — »Kaj pa je to faking?« je vprašal Vinko. »Eh, nekaj podobnega kakor naš fuk ali kaj, je rekel kurir in vžgal motor. Če vaju niso poslali prav k nam, morata nazaj po severni strani reke. — »Da bi jih vrag, pa taki zavezniki,« je rekel Vinko in ostro zavil, zavozil tik ob tanku s ceste in še posrečilo se mu je, da se avto ni prevrnil. Karel je topo ždel in vse, na kar je pravkar naletel, se mu je zdelo neresnično —

* izraz za britanskega vojaka, žargon.

kakor kurir, ki ju je napotil na drugo cesto. Pri tem Vinkovem obračanju in zavijanju se je nagnil v nasprotno stran kakor v čolnu, da se avto ne bi prevesil. — »Si pa mojster, Vinko. Že dolgo šofiraš?«

»Od včeraj zjutraj,« se je odrezal Vinko. »In se mi še nič ni pripetilo. Da bi jih ti videl, ko smo se spodaj usedli v avtomobile ene izmed divizij, ki se je predala. Kaj vse so počeli pobi. Jaz sem se pa le previdno poskušal gumb za gumbom in čisto rahlo, pa še enega takega sem vprašal, ki jih je že nekaj zbil, kako in kaj je treba. Drugi pa so se zaletavali kakor biki. Če bi bil jaz komandant, tega ne bi pustil, a tistega komandanta sploh ni bilo, ni imel časa za nas. Videl sem enega, ko je sedel v avto, ki je stal tik pred zidom. Pritisnil je na vžig in se zaletel z gobcem naravnost v zid; avto je samo poskočil. Povem ti, ljudje nimajo občutka za vožnjo.«

»Karel se je živčno presedel, ker se mu je zdelo, da Vinko precej hitro vozi za pravkar pečenega voznika. Dirjala sta po severni strani jezera in cesta je na srečo le bila precej oddaljena od jezerske gladine. Ves otopel je ždel v avtu, ko sta že prešla reko in se vozila mimo ruševin enega izmed nekdanjih gradov Rasov (baje nekih roparskih vitezov), čedalje bolj tja k strmim pobočjem obmejnega pogorja; tam nekje mora biti vasica, ki je mora poiskati, vasica, s katero so imeli zvezo, ko so bili še v gozdovih zgoraj nad njo. S te strani se mu je svet videl precej drugačen. Zmračilo se je, ko sta zavozila navkreber. »Ne bo prav,« je rekel, ko je po strehi avtomobila zarožljalo več rafalov iz brzostrelke. »Ustavi, hudiča, Vinko, ne slišiš, wehrwolfi!« — »Kaj?« — »Ustavi!« Planila sta iz avta ven v breg in streljala, ne da bi pomislila, da ju lahko zdajle že kakšnih deset dni po uradnem koncu vojne najde še krogla obupanca. Streljala sta in rinila v goščo kakor avtomata in se potem vrnila na cesto k avtomobilu. — »Obrni, mislim, da sva zapeljala preveč daleč k mejni postaji ob tunelu, vas pa leži spodaj bolj na ravnem. «Vinko je spet naredil eno izmed svojih avtomobilskih bravur in speljal seveda. Počasi sta zdrsela do vasi — in ustavila ob večji hiši na desno. — »Tu sva, najbrž je to prva hiša,« je rekel Karel in stopil po tistih treh, štirih stopnicah v vežo, kjer se je srečal z dekletom, ki je reklo: »Vaši so v tejle sobi, druga vrata.«

Všeč mu je bilo dekle in najbrž jo je že srečal prej, ko so bili še zgoraj. Potem ga je vprašala, če še kaj želi. Domislil se je, da ima s seboj kavo, ki so jo zaplenili v mestnem skladišču za oskrbovanje nacifunkcionarjev. Ko se tega domisli po toliko letih, se zagleda, kako je najprej segel v vrečko in zagrabil eno, dve, tri pesti in vsul dečvi nepražena zrna kave na mizo. Odšla je in ga čudno pogledala. Šele tedaj ji je izročil vso vrečko; tako se je predstavil. Vsi so se spogledali in vedeli, da nekaj ni v redu. »Taka reč se kmalu ne pozabi,« mu je mnogo kasneje rekla njegova žena.

In tako pride pri Karlu zmeraj do neke vrste z usodo pogojenega posebnega spominjanja: medtem ko drugi slave obletnice prihoda, se on vselej spominja neke vrste odhodov in čedalje več jih je. In ker je med njimi tudi odhod iz Karantanije v prvih povojnih dneh, čeprav ne njegov, ne more tudi tokrat mimo skice o tem, kako se je zanj to dogajalo.

Zjutraj tistega dne je odšel v bližnji trg R., ki leži južno ob reki D., na neke vrste ustanovno sejo tamkajšnjega antifašističnega odbora. Tistega dne naj bi ta odbor prevzel tudi občinsko upravo v svoje roke. V temačni sejni sobi v zgradbi izza časa Napoleonove Ilirije so ob dolgi mizi sedeli zbrani možje in vstali, ko je prišel. Predsednik odbora, trgovec s špecerijo, pa še pol kmet in z majhno točilnico iz zgornjega dela trga, ki je imel najdlje zvezo s partizani, je Karlu dolgo stresal roko. Nekaj je govoril in še kar naprej se je oklepал Karlove desnice, ko so se želeli že drugi seznaniti z njim. Ves uslužen se je pridružil menda občinski tajnik in rekel: »Herr Bürgermeister, Herr Kommissär, Her Genosse soll ich alles notieren . . .?« Jank je predstavil Karlu nemško-avstrijskega člana antifašističnega odbora, menda notarja po poklicu, ki se je opravičeval, »dass er leider nicht windisch sprechen kann« . . . »Nekaj že razume, saj je že dolgo med nami,« je pojasnjeval neki odbornik. Kmet Špicman iz vasi Drava se je jezno zmrdoval, ko so vsi začeli govoriti nenadoma po nemško, in jezno zakričal: »Slovenje marnvati . . .« »Kdo je to?« se je obrnil Karel k Janku. »Špicman,« je zamrmral boječe Jank in mislil, da je s tem dovolj povedal. Potem so začeli. Karel je uvodoma povedal, da sta oba jezika enakopravna in da se lahko pač vsakdo oglasi v svoji materinščini, saj večina razume oba jezika, kdor pa česa ne bi razumel, mu bodo tisto še posebej pojasnili, naj kar vpraša. Špicman se je presedal in škripal na svojem stolu pa rekel: »Uradni bo slovenji!« Karel je spet poudaril, da gre pač za dva, za oba uradna jezika in ne kakor je bilo v prejšnjih časih. Tajnik Herman je zapisoval in vsega ni dobro razumel, saj je ta komisar govoril prehitro: *Odtlej bosta oba naroda bo enakopravnost antifašistični odbor je oblast občina uprava vsi govore po svoje ko so zavezniške armade obračunale z nacističnimi zločinci to zemljo pregnali in končno je tukaj svobodni in jugoslovanska armade in pa antifašisti vsi so se bojevali proti nečlovečnosti za strpnost in mir tudi na Karantanskem znotraj rajha in zmagali in svoboda . . .*

Herman se je znojil in se tolažil, potem se bosta usedla skupaj z Jankom in bosta vse to povezala skupaj in tako bo zapisnik vendarle našriban.

Med svojim improviziranim govorom je Karel pač omenjal vzajemnost in sožitje med obema narodoma, kraj se mu je zdel že ponemčen. Sicer pa so mu na Pokrajinskem še posebej zabičali in naročali: »Poslušaj, pa nobenega šovinizma, nacionalizma ali kaj podobnega. To si zapomni. Vse drugo ni tako važno! Predvsem nobenega šo . . .« je slišal še, ko je Vinko že vžgal motor avta. In so govorili, kakor da imajo vsi njihovi stavki klicaže.

Kakor ponavadi je Karel tudi tokrat potreboval nekaj časa, da se je zagrel za besede, ki jih je govoril. Ščasoma se je njegova zavzetost stopnjevala in lezla tudi v poslušalce, celo v Hermana, ki je odprtih ust pozabljal na pisanje zapisnika. Govornik je tudi v tem času kar naprej slišal nekakšno oddaljeno mrmljanje, rožljanje — in se domislil, da so to zunaj najbrž vojaška vozila. Premiki, mu je šinilo v glavo. Ah, kaj, neumnost, kakšno premikanje, je odgnal misel in pomignil najbližjemu odborniku. Ta ga je razumel in je zaprl okna, tako je zdaj Karlova beseda še bolje

donela v velikem prostoru. Vmes je bilo slišati samo kdaj še Jankovo šepetanje, ki je sproti prevajal nemško govorečemu odborniku. Ko je Karel dosegel vrh svoje zavzetosti, je močno potrkalo na duri sejne sobe. Karel je zagledal vojaka JA, ki je s trdim vojaškim korakom stopil predenj in ga prosil za trenutek nujnega pogovora. Stopil je z njim v prostrano vežo, v katero je zarezala sončna svetloba svetel jezik ob odprtih vežnih durih, hkrati je skozi odprtino prodiralo mogočno brnenje in rožljanje tankov, raznih goseničarjev, tovornjakov, džipov...

»Kaj se godi zunaj?«

»Angleži in naši,« je rekel kurir. »Samo to, tovariš: Rekli so, da vas moram najti čimprej in vam oddati depešo. Se hudo mudi.«

Karlu se je zdel kurir znan, tako znan. Podoben tistemu, ki ga je pred dnevi na Humberku napotil semkaj. Morebiti pa so vsi partizanski kurirji na motorjih precej podobni, je pomislil in mu odzdravil, ko je fant že odpeljal, zavil v oblake prahu. In še res je bilo. Skozi trg so vozili v kolonah Britanci pa spet naši. Karel je strmel. Sledila je kakšna četa pa tovornjak in prav majhni angleški tanki, vse zavito v oblake prahu in za kakšen trenutek so se v njem skoraj skrili ljudje in vozila, zginili so, kakor da vse to železje zginja na mah, ker je postalo odveč. Ne, to je nesmisel, je vedel. Toda zanj, za Karla, ki je že opravil svoje, bo tega zagotovo kmalu konec. Karel je odtrgal kuverto in bral: Tovariš K. Do večera (20h) se bodo po zapovedi maršala vse enote pomaknile na nekdanjo državno mejo. O meji in usodi tega, po nas osvobojenega dela Karantanije bo odločila mirovna konferenca. Pojasni to na svojem terenu, da ne pride do odvečnih negativnih razpoloženj ali celo panike. Ti ostaneš seveda v Karantaji kakor vse tiste tovarišice in tovariši, ki pomagajo pri obnovi družbenega življenja v antifašističnih odborih in začasnih občinskih odborih. S. F. — S. N.! Pokrajinski odbor.

Pojte k vragu. Tudi jaz sem svoje že opravil v gmajni in to vsa ta leta, tudi mene po osmi uri tukaj več ne bo, si je rekel in stlačil zmečkano pismo v žep. Zavedal se je, da ne bo znal docela skriti vsega, kar se dogaja z njim pa tudi z vsem drugim. Kaj naj jim reče, zbranim možem, se je cinično posmehoval sebi in svojim poslušalcem.

»Kaj pa je?« ga je vprašal nezaupljivo Jank bolj šepetaje.

»Nič ni, samo naši se pomikajo k meji. Vso deželo po dogovoru zase-dajo Angleži. Vojske je pač konec. Vi imate v rokah ljudsko antifašistično oblast, ki vam zagotavlja sožitje, obnovo in tako naprej.« Ozrl se je po poslušalcih, ki so strmeli vanj in s pogledi izražali, da ne razumejo, da se jim zdi vse to nezanesljivo, kar govori, in sumljivo. In ko je spregovoril o bližnjih nalogah na občini, je tudi sam zaznaval, kako papirnato je njegovo govorjenje, a je kljub temu nadaljeval: napočilo je obdobje miru, konec oboroženih obračunov in vojsk, le-te naj gredo čimprej domov, zdaj ko je sovražnik na tleh in ko je vse v rokah antifašistov... Njegov govor je v tem začela ogrožati tako silna tišina vseh navzočih, da je bilo slišati še škripanje zapisnikarjevega, Hermanovega peresa. Prekleti šribar, kar šribaj, se je ujezil Karel. Ko je ta molk pretrgal Hvajnik iz Podravja in rekel, da

mora domov h kravi, ki bo povrgla. Drugi, menda Oblak, je najprej dvignil palec kakor šolar in odšel. »Leider, leider, muss ich Herr Komissär,« se je opravičeval antifašistični notar. In tako je šlo dalje, eni so kaj zamrmrali, se zgovorili na bolezen v hiši ali pri živini, drugi s kakršnimkoli opravkom ali pa so kar zginili. Karel pa je govoril, brez zanosa, le besede o tem, kako imajo Karantanci, ti samosvoji ljudje, zdaj svojo svobodo v svojih rokah in zato ne potrebujejo več armade in nikogar — le sami sebe... Zavedal se je, da je slab govornik, vendar tako slabo ne prej ne kdajkoli kasneje ni govoril več. Sploh pa si je rekel, me ne pripravi noben hudič več v takole govorjenje.

Tedaj se je zavedel, da sta v prostrani sejni dvorani sama z začasnim županom Jankom, usedel se je in se potipal po znojnem čelu.

»Grega še midva,« je rekel Jank.

Karel ni nič vpraševal, zakaj se moške niso več vrnili na sejo, čeprav so ob svojem odhodu vsi to obljubljali. Počasi sta stopala mimo vozil po trgu navzgor. In Jank je doma segel v omaro po žganje, ki ga je imel zakopanega vsa leta od prihoda nacistov — čakalo je na svobodo; nalil je vsakemu glažek. Ko je zvrnil vase pijačo, je rekel: »Zdaj pa lahko vzamem vrv in se obesim. Ti boš odšel tja, onstran čez gore.« Težko sta dihala in spetčila in Jankove besede in stavki so usahnili nekje med stenami. Karel pa je rekel: »Ne bom še odšel, čeprav bi moral nadaljevati svoj študij, medicino, veš, Jank, moral bi, pa bom še ostal nekaj časa, da se boste uredili, znašli sami. Človek se mora znajti sam, Jank, me razumeš! Vrgel je predenj zmečkano pismo. Jank ga je božajoče ravnal in bral: ... ja, ja ...

»Ne boš se obesil, Jank. Oglasim se čez kakšen teden. Potem sta si pred hišo dolgo stresala roke in Karel je zatem prisedel k nekemu kurirju JA, podobnemu fantu, kakršen mu je prinesel pred nekaj urami sporočilo o odhodu.

Kaj more. Ničesar pač noče nikomur jemati s svojimi spomini na robu, na geografskem in vsem drugem, so pač posebni, njegovi Karlovi; ne sodijo prav h Karantancu, ki se je baje po kasnejših Karlovih poizvedbah dan poprej peljal tod mimo ali pa zgoraj po drugi cesti ...